

Planetinçəkisi hər gün milyon tonlarla artır

BDU-nun müəllimi
Əmirov İsrail Calal oğlu

Tarixçi arxeoloqlar qazıntılar zamanı, yerin dərin qatlarından maddi-mədəniyyət nümunələri tapırlar. Bu qazıntılar zamanı, şəhərlər, məbədlər, evlər, qəbir abidələri və s tapıntılar işıq üzünə çıxarılır. Bunun nəticəsində keçmiş tarixin izləri yenidən araşdırılır və bərpa edilir. Bəs niyə tarixçi arxeoloqlar bu tarixi nümunələri yerin dərin qatlarından qazıntı nəticəsində aşkarlayırlar?

Yer planetinin çəkisinin artması nəticəsində istifadəsiz qalan bu cür maddi- mədəniyyət nümunələri torpağın altında qalır.

Yer planetinin çəkisinin artmasının birinci səbəbi, onun hərəkət etməsidir. Hərəkət edən cismin çəkisi ya artır, ya da azalır tezisinə əsaslanır. Bunun nəticəsində Günəş ətrafında hərəkət edən yer planetinə tonlarla, digər göy cisimlərinin tozları, yanmış kometaların külləri gəlib çatır ki, bu amil yerin çəkisini artıran birinci faktor hesab oluna bilər.

Digər bir səbəb isə yer daxilində baş verən proseslərdir. Bu proseslərdə ən mühüm mövqeyə malik olan subyektlər canlı aləm hesab oluna bilər. Canlı aləmin yer planetinə təsiri dedikdə, insanların, heyvanların və bitkilərin rolu burada nəzərdə tutulur.

Planetin müxtəlif istiqamətlərində hər gün canlı aləmin toxumlarından yeni təbii mühit meydana gəlir. Yaranan bu canlı

aləm otlar, kollar, ağaclar, heyvanlar, quşlar, həşəratlar və insanlar yaranış anında kiçik hüceyrədən meydana gəlirlər. Daha sonra, inkişaf edərək böyüyürlər və çəkili də artır. Lakin sonradan, bitkilər solaraq torpağa qarışır, heyvanlar ölərək, insanlar isə vəfat edərək təbii mühitə qarışırlar. Bu proses baş verərkən onlar yaranış anındakından dəfələrlə böyük və ağır olurlar.

Bu münasibətlər planetin müxtəlif istiqamətlərində hər gün baş verir. Bunun nəticəsində planetin çəkisi hər gün milyon tonlarla artır.

Planetin çəkisinin artmasında digər təbii amil isə insanların, heyvanların və bitkilərin ifrazatlarıdır ki, bunun nəticəsində də planetin çəkisi artmaqdadır.

Məhz bu təbii proseslərin təsirləri nəticəsində yer kürəsinin çəkisi, böyüməkdə və forması dəyişməkdədir. Hazırda yer planeti ellipsoid formasındadır.

Bunun da əsas səbəbi yer planetinin hər yerində bu təbii proseslərin eyni cür baş verməməsidir. Əgər planetin şərq, qərb və mərkəzi hissələri canlı mühitlə əhatələnmişdirsə, şimal və cənub qütbündə, bununla bərabər səhralıqlarda bu proses mövcud deyildir.

Bəs planetin çəkisinin bu cür yüksək tempə artması, onun öz orbitindən çıxmasına təsir edirmi? Alimlər hesablayıblar ki, yer planetinin öz orbitindən bir neçə santimetr çıxması planetin sonu ola bilər. Yer çəkisinin artması isə bu prosesə təsir etmir. Bunun da səbəbi planetin gəmilərin suya endirilməsinə oxşayan “oturma xəttinin” olmasıdır.

